



Magyar Juhászat és Kecsketenyésztés

A juh- és a kecskeágazat helyzete

A juh- és kecske ágazat következő EU költségvetési és CAP időszakra való előkészítéséhez – a szektor belső termelési és ökonomiai elemzése mellett – a NAIK Agrárgazdasági Kutatóintézetének értékelését is hasznos megismerni. Az alábbi anyag bemutatására 2019. október 24-én került sor a NAK által megszervezett ágazati elemző értekezlet keretében.

Szerkeszti
a szerkesztőbizottság
28. évfolyam
2019/11



A szerkesztőbizottság tagjai: **Dr. Jávor András**, egyetemi tanár, a Juh Terméktanács elnöke, **Bátor Árpád**, a Juh Terméktanács elnökhelyettese, **Dr. Kukovics Sándor**, a Juh Terméktanács ügyvezető igazgatója, **† Dr. Békési Gyula**, a Juh Terméktanács nyugalmazott ügyvezető igazgatója
Szerkesztette: **Avar László**

A juh- és a kecskeágazat helyzete

Magyarországon 32 juhajtást tenyésztnek. A merinó jellegű állományok adják az árutermelő állomány létszámának 85 százalékát, ugyanakkor a korábban egyeduralkodónak számító fajta létszáma csökkent, a szakértelem hiánya miatt részben heterogén állományok vették át a helyét. A törzskönyvezett állományon belül a merinók aránya kisebb, a specializált fajták aránya nagyobb. Rendelkezünk minden olyan fajta-
val, amelyek – megfelelő tenyésztéstechnika alkalmazásával – a minőségi és mennyiségi termelés biztosítékai lehetnek. Az ágazat teljesítményének elmúlt évtizedben tapasztalt visszaesése részben a korszerűtlen fajtahasználatra vezethető vissza.

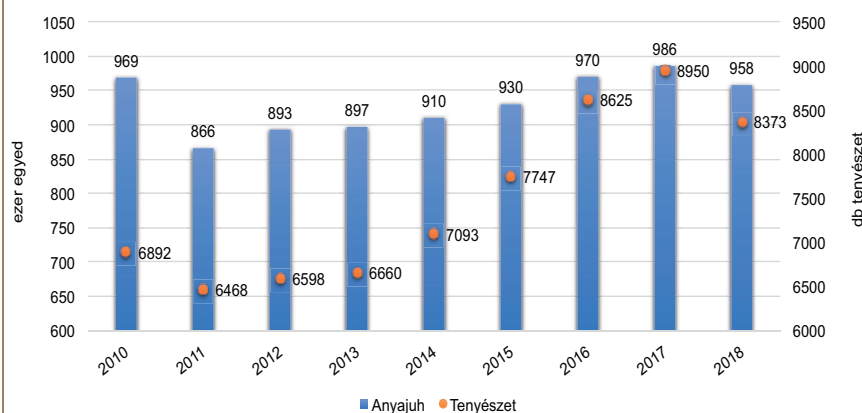
A hazai kecskeállomány a tejelő hasznosítási körbe sorolható, az árutermelő tenyészetek döntő többsége „parlagi” típusú anyakecskét tart. Hat nyilvántartott, szabad besorolású kecskefajtát tenyésztése folyik. A cél az, hogy a piaci igényeknek megfelelő minőségű és mennyiségű termékelőállítás érdekében az áruterelésben is meghatározó szerepet töltsenek be a világfajták.

Ismét csökkenő állomány

A '90-es években az állattenyésztési ágazatok közül a juhágazat szenvedte el a legnagyobb veszteséget, az 1,8–2 milliós juhállomány 1995-re több mint 50 százalékkal csökkent. Ezt követően az állatlétszámot nagymértékű, elsősorban a támogatások alakulásától függő ingadozás jellemezte. A juhállomány enyhe csökkenése 2018-ban ismét megkezdődött, annak ellenére, hogy a fő terméket jelentő bárányok ára nem alakult kedvezőtlenül. Ennek fő okaiként az ágazatban zajló generációváltás és a földpiac alakulása azonosíthatók.

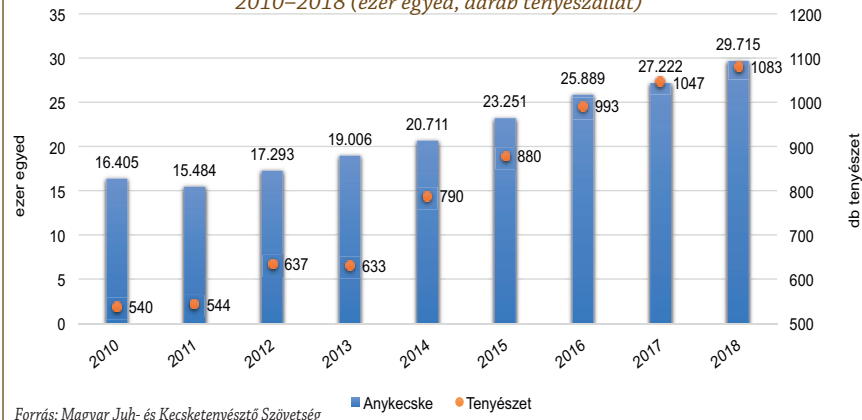
A jelenlegi 8373 juhtenyésztetben – zömében családi gazdaságban – 958 ezer anyajuhot tartanak (1. ábra). Az előzetes 2019-es adatok szerint 899 ezer az anyajuhok és 8166 az aktív tenyészetek száma. Az állomány 86 százaléka egyéni juhtartók, 13 százaléka magántulajdonon alapuló mezőgazdasági szövetkezetek, társaságok tulajdonában van. Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Bács-Kiskun megyében található az anyajuhállomány 52 százaléka. Nyugatról kelet felé haladva nő a juhtartással foglalkozók száma,

1. ábra: A regisztrált juhtenyészetek és az anyajuhok számának alakulása, 2010–2018



Forrás: Magyar Juh- és Kecsketenyésztő Szövetség

2. ábra: A regisztrált kecsketenyészetek és az anyakecskék számának alakulása, 2010–2018 (ezer egyed, darab tenyészállat)



Forrás: Magyar Juh- és Kecsketenyésztő Szövetség

viszont ezzel ellentétben az állománykoncentráció alakulása.

A Magyar Juh- és Kecsketenyésztő Szövetség felmérésének adatai alapján a juhtartók által használt szántók és legelők 55, illetve 58 százaléka bérelt terület volt, és a juhtartók mintegy 10 százaléka egyáltalán nem rendelkezett földterülettel 2018-ban. A legelőterületek bérlése többletkiadást jelent, a területalapú támogatások pedig a földtulajdonosoknál kapitalizálódnak, így nem ösztönöznek állattartásra.

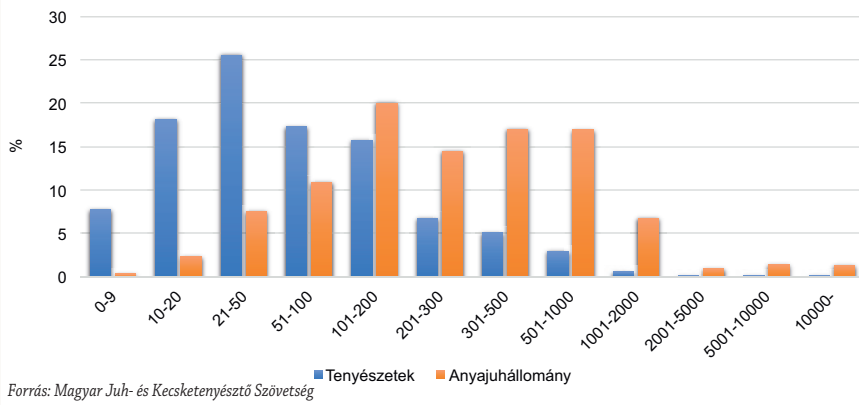
Magyarországon az elmúlt évtizedek kecskeállományáról pontos adatok nem állnak rendelkezésre. A jelenleg nyilvántartott 1083 tenyésztetben a regisztrált anyakecskék száma megközelíti a 30 ezer egyedet (2. ábra). A kecskeállományok 98 százalékát magántenyésztők tartják, őstermelői, vállalkozói formában.

Becslések szerint hozzávetőleg ugyanennyi nyilvántartásban nem szereplő szörványegyed lehet az országban, de szinte lehetetlen ezen tenyészetek és egyedek nyilvántartásba vétele, mivel ezeket az állatokat saját fogyasztásra tartják, a közforgalomban nem jelennek meg, és gazdáik a jogszabályban elrendelt egységes jelölés és nyilvántartás szabályait nem tartják be. Bács-Kiskun, Pest és Veszprém megyében található a hazai kecsketartók közel egyharmada. A regisztrált anyakecskék száma 2011 óta folyamatosan nőtt.

Csökkenő termelőkoncentráció

Az anyajuhállomány 56 százaléka 300 egyed alatti tenyészetekben található – a tulajdonlást tekintve ez a juhtartók 91 százaléka –, míg a juhtartók fennmaradó 9 százaléka – akik 300-nál több anyajuhot tartanak – ren-

3. ábra: A tenyészetek és az anyajuhállomány állományméret szerinti megoszlása, 2018, %



delkezik az anyajuhállomány 44 százalékával (3. ábra). Az ágazatban csökkent a koncentráció mértéke: 100 egyed alatt növekvő, felette csökkenő üzemszám figyelhető meg.

A 100 alatti anyajuhlétszámok esetében hobbitartásról, illetve kiegészítő jövedelemszerzést szolgáló gazdálkodásról beszélhetünk. A családi farmgazdálkodás alapjait a 100–300 közötti tenyészetek jelenthetnék, amelyek azonban rendkívül érzékenyek az ár- és jövedelemviszonyokra, és tőkehiány miatt gyakran nem áll módjukban a létszám és a technológia fejlesztése. A 300–1000 anyajuhval rendelkező tenyészetek adhatják a magyar juhtenyésztés fő bázisát, amennyiben saját földterületen, minimális alkalmazotti létszámmal, hatékony és minőségi termelést tudnak megvalósítani. Az 1000 feletti állományoknál már olyan járulékos költségek (munkabér és közterhek, technológiai beruházások és amortizáció, takarmánybeszerzés stb.) jelennek meg, amelyek – sokszor nem eléggé hatékony termeléssel párosulva – jelentősen rontják a jövedelmező gazdálkodás esélyeit.

A kecsketartás esetében az 50 egyed alatti tenyészetek teszik ki a regisztrált tenyészetek több mint 85 százalékát, viszont az 50 egyednél nagyobb tenyészetekben található az állomány több mint fele (4. ábra).

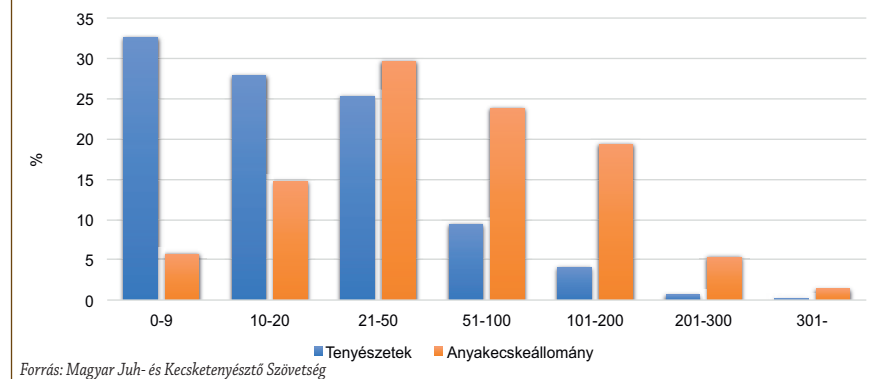
A GSZÖ szerint 2016-ban mintegy 19 ezer szakosodott juh- és kecsketartó gazdaság működött. A juh- és kecsketartó gazdaságok száma 2013 és 2016 között 8 százalékkal – mintegy 1500 üzemmellel – nőtt, az általuk használt összes terület pedig mintegy 10 ezer hektárral, miközben az összes mezőgazdasági üzem száma 12 százalékkal csökkent.

Hiányzó feldolgozás, visszaszoruló „melléktermékek”

A magyarországi vágóhidakon levágott juhok száma 46,4 ezer darab (1,7 ezer tonna

élőszűly) volt 2018-ban, ami 123 százalékos emelkedést jelent 2014-hez képest. Anyajuhból több mint 5900 darabot vágtak, az összes élőszűly 290 tonna volt ebben az időszakban. Alapvetően két EU-minősítéssel rendelkező vágóhídon vágnak bárányt és juhot, de megjelentek a rendszeresen vágó vágópontok is. Ezekkel együtt a vágások száma elérhette az 55 ezer egyedet. A termékek jelentős része hazai áruházláncokba és 4–5 csillagos szállodákba, illetve exportra kerül. A vágóhidak és

4. ábra: A tenyészetek és az anyakecske-állomány állományméret szerinti megoszlása, 2018, %



feldolgozók hiánya miatt nem keletkezik az ágazatban hozzáadott érték, a termelők ki szolgáltatottak.

A juhágazat árbevételének döntő hányadát a vágóbárány értékesítéséből származó bevétel jelenti. Bár csökkenő mértékben, de továbbra is vezértermék az olasz piacon értékesített, úgynevezett „kissúlyú bárány”, amely 13–27 kg közötti, anyatejen és tápkiegészítéssel nevelt, 3 hónaposnál nem idősebb, halvány rózsaszín húsú fiatal vágóállat. E termék élő állatként hagyja el az országot, és friss húsként kerül a fogyasztóhoz. Vágóbárányt hat-nyolc kereskedő értékesít néhány olasz kereskedőnek, a felvásárlásokat mint-

egy 50–60 hazai viszonteladó bevonásával bonyolítják le. A kereskedelemben termelés nem folyik. Kismértékű igény jelentkezik belföldi és környező országok fogyasztói részéről 27–35 kg súlykategóriájú, ún. pecsenyebárány előállítására, amit legelőn tartott anyajuhokkal, egy kevés vegyes abrakkal vagy anélkül állítanak elő. Az így előállított termék húsának színe vörös, faggyúval borított, és az olcsóbb kategóriába tartozik. Bár e termék előállítási költségei kisebbek, a felvásárlási ára is alacsonyabb.

A felvásárolt és feldolgozott juhtej mennyisége 1995-ben 1,1 millió literrel volt a mélyponton, ami az 1997-ben bevezetett minőségi juhtej támogatás hatására 2003-ig 1,5 millió literre emelkedett, majd a támogatás megszűnése után újra rohamosan csökkenni kezdett. Jelenleg 700 ezer liter. Mintegy 120–150 különböző méretű juhásgazdálkodásban termelnek juhtejet, a teljes anyajuhállomány 2–3 százalékával, közepes és kisméretű feldolgozók dolgozzák fel. A juhtej előállításának és feldolgozásának nagy a forgótőke- és beruházásigénye, ugyanakkor jelentős árbevétel realizálható vele.

Az elmúlt 20 évben a hazai gyapjútermelés folyamatosan csökkent. A mélypontot 1997-ben érte el, amikor az éves termelés 3 ezer tonna alá esett. Ezt követően folyamatosan, bár kis mértékben növekedett a termelése, és napjainkra megközelíti a 3500–3800 tonnát. Magyarországon az utóbbi évtizedekben kizárólag a nyers gyapjú exportjára korlátozódott a gyapjúkereskedelem. Ezzel egyidejűleg teljesen megszűnt a hazai válogatás és feldolgozás ipari háttér. Hosszú távon a piacnak egyöntetű minőségű, mind az állatokon, mind a nyírás után jól kezelt, válogatott, merinó típusú gyapjúra van szüksége.

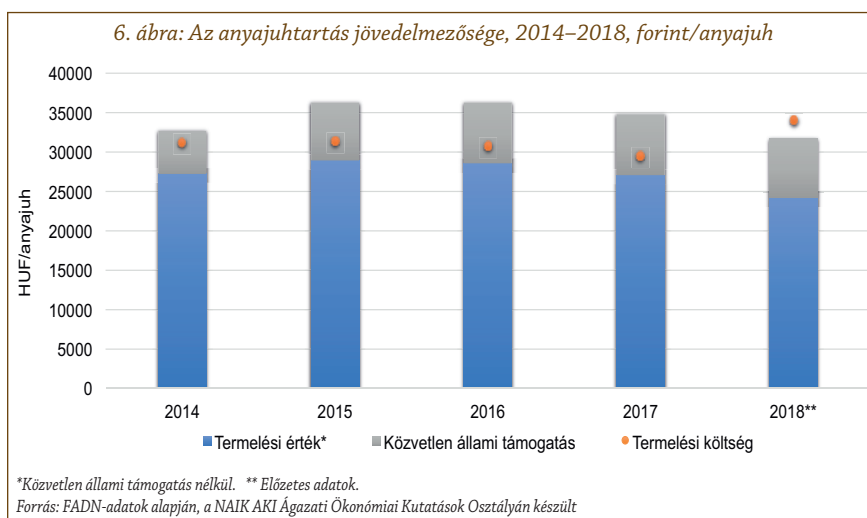
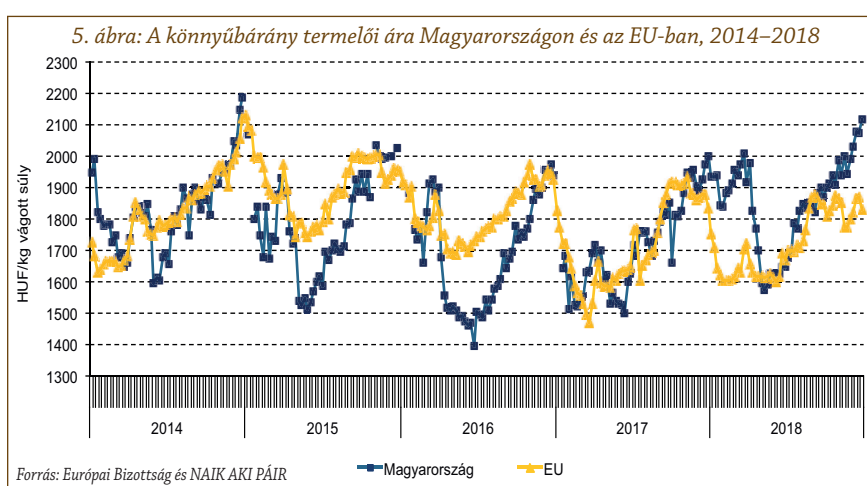
A juh trágyája mint melléktermék szintén értékes lehet, különösen speciális feldolgozás esetén, a termőföldek természetes táperőforrás-utánpótlása céljából.

A kecskeágazat fő terméke a tej. A tejtermelés becsült mennyisége mintegy 3–5 millió liter évente, de ebből mindössze 0,6 millió liter tejet dolgoznak fel tejüzemek. A tejtermelő kecsketartóknál a gida szinte csak melléktermék, a fő bevétel a tejből és a tejtermékekből származik. A kecsketartók a megtermelt tejet és a saját készítésű termékek döntő hányadát közvetlenül értékesítik.

Gyenge jövedelmezőség, magas munkaerő-felhasználás

A juhászat az egyik leginkább támogatott állattenyésztési ágazat a világon és az EU-ban is. Ennek oka, hogy a juh, biológiai és faji sajátosságainál fogva más állatfajokkal összehasonlítva kevésbé hatékony hús-, illetve tejtermelő, tenyésztésének és tartásának fenntartása és növelése mégis indokolt, mivel a kedvezőtlen ökológiai és ökonomiai adottságú térségekben fontos szerepet tölthet be a területhasznosításban, a kultúrtáj megőrzésében, a környezetvédelemben és a vidéki lakosság megtartásában.

A juhászatnak több terméke van, amelyek súlya az árbevételben nem egyforma. Egy hús-gyapjú termelésű állomány esetében az árbevétel 96 százaléka a vágóbárány, 4 százaléka a gyapjú értékesítéséből származik. A tej-hús-gyapjú termelő populációk esetében ez az arány 45, 53, illetve 2 százalék. Vagyis az árbevétel döntő hányada, legtöbb esetben szinte teljes egésze a vágóbárány értékesítéséből származik. A hazai vágóbárányárak az utóbbi években – az uniós trendet követve, rövidebb időszakoktól eltekintve – kedvezően alakultak (5. ábra).



Ennek ellenére Magyarországon az anyajuhtartás 2018-ban már támogatásokkal együtt sem volt jövedelmező (6. ábra), aminek alapvető oka, hogy az ágazat mind a tenyésztés, mind a takarmányozás, mind a tartástechnológia terén elmaradt a versenytársaktól. Az adott időre felkínált bárányok minősége nem egyenletes, genetikai hátte-

rük vegyes, így koruk, színük és méretük sem egységes, és a kínálatuk sem folyamatos a használt fajták szezonális termékenyülése, a szakszerűtlen termékenyítés okán. A juh biológiai sajátosságai, illetve a tartási és a termékenyítési gyakorlat miatt a tavaszi időszakban túlkínálat van. Jelentős többletbevételt, ezáltal nagyobb jövedelmet lehetne elérni, ha a termék-előállítás eltolódna a nyári-őszi időszakra. A jövedelem növelésére az anyajuhok szaporaságának javítása az egyik lehetőség. A versenyképesség növelése megköveteli az értékmérő tulajdonságok fejlesztését, a piaci igényeknek megfelelő minőségi árualap biztosítását is.

Az anyajuhtartásban 2018-ban 100 forint termelési költségre -7 forint ágazati eredmény jutott, vagyis az ágazat veszteséget termelt. A fedezeti hányad, a 100 forint termelési költségre jutó fedezeti hozzájárulás jelentősen visszaesett. A támogatások aránya a termelési értékben számottevő maradt, 2014 és 2018 között 17 százalékról 24 százalékra emelkedett (1. táblázat).

1. táblázat: Az anyajuhtartás egyes jövedelmezőségi mutatói

	2014	2015	2016	2017	2018**
Költségarányos jövedelmezőség (%)	4,71	15,69	17,75	17,83	-7,11
Fedezeti hányad (%)	28,34	35,16	36,75	39,44	20,44
1 munkaóra jutó ágazati eredmény (HUF)	138	441	539	521	-242
Támogatások aránya a termelési értékben (%)	16,74	20,31	21,30	22,26	23,58
Támogatás/ágazati eredmény*	3,72	1,50	1,41	1,47	-3,08

*Közvetlen állami támogatással együtt.
**Előzetes adatok.
Forrás: FADN-adatok alapján a NAIK AKI Ágazati Ökonómiai Kutatások Osztályán készült

Az anyajuh tartás költségeinek mintegy felét a takarmányköltség adja, ezt követi a munkaerő költsége (7. ábra).

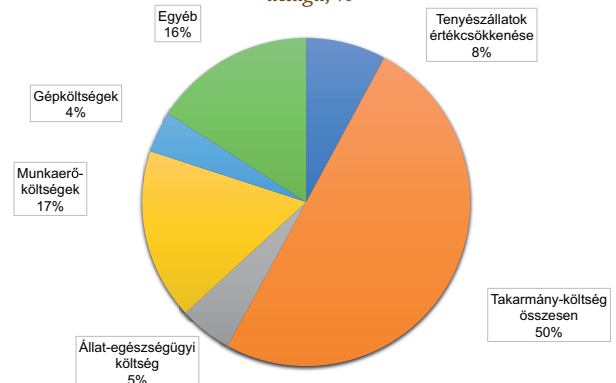
A juhok és kecskék tartása szorosan kötődik a gyepegzálkodáshoz. A KSH adatai szerint a Magyarországon rendelkezésre álló, nagyjából 1 millió hektárnyi, kiemelt természetvédelmi jelentőségű gyepterület nagyobb része, hozzávetőleg 784 ezer hektár legelő és 249 ezer hektár rét. Ebből mintegy 799 ezer hektár hasznosított. A hazai gyepek a teljes termőterület 15 százalékát teszik ki. Ez az arány az Európai Unióban meghaladja a 34 százalékot.

Az 1970-es években 1 hektár gyepe egy számosállat – 500 kilogramm élősúlyú állat vagy állatcsoport – jutott, jelenleg 0,49 számosállat ez az érték, hektáronként. A rendelkezésre álló gyepterület mintegy 230 ezer további számosállatnak adna elegendő takarmányt. A magyarországi legelőterületek különösebb beavatkozás nélkül mintegy 1,5–2 millió juhnak lennének képesek legelőt biztosítani. Ugyanakkor a gyepek hozama jelentősen elmarad a lehetőségtől: a réteken

és legelőkön jelenleg csupán 900 ezer tonna szénát termelnek. Ennek egyik oka az extenzív használat, illetve az alul- és a túllegeltetés. A kitörési pont a réti széna értékesítése és a gazdálkodás intenzívvé tétele lehetne. Jelenleg a gyepek mindössze 3 százalékát kezelik szerves vagy műtrágyával, az öntözött területek nagysága pedig mindössze 35 ezer hektár, ezért a tápanyag-utánpótlás és az öntözés kiterjesztésére is törekedni kellene. A szakszerű gyepegzálkodás jelentős akadálya, hogy a gyepek jelentős részének Natura 2000-besorolása van, ennek kezelési szabályai pedig gátat szabnak a gyepek szakszerű ápolásának.

A szakosodott juh- és kecsketartó gazdaságok átlagos munkaerő-felhasználása össze-

7. ábra: Az anyajuh tartás költségszerkezete, 2014–2018 évek átlaga, %



Forrás: FADN-adatok alapján a Tesztüzemi Információs Osztályon készült

sen 14460 éves munkaerőegység (ÉME) volt 2016-ban, 3 százalékkal több, mint 2013-ban. Egy üzem átlagos munkaerőfelhasználása 0,8 ÉME, ami az átlagos mezőgazdasági üzemre vetített munkaerőfelhasználás értékének (0,9 ÉME) felel meg. Száz hektárra vetítve 12 ÉME az éves munkaerőfelhasználás. Az állattartó gazdaságok közül az extenzív tartás következtében az állategységre vetített munka-

2. táblázat: A munkaerő-felhasználás fajlagos mutatói ágazatok szerint, 2013–2016

	2013				2016			
	Egy üzemre jutó	száz hektárra jutó	Száz állategységre jutó	1 ÉME-re jutó	Egy üzemre jutó	száz hektárra jutó	Száz állategységre jutó	1 ÉME-re jutó
	Éves munkaerőegység (ÉME)		Standard termelési érték (STÉ)		Éves munkaerőegység (ÉME)		Standard termelési érték (STÉ)	
	ÉME/üzem	ÉME/100ha	ÉME/100 ÁE	ezer EUR/ÉME	ÉME/üzem	ÉME/100ha	ÉME/100 ÁE	ezer EUR/ÉME
Baromfitartók	0,6	137,5	6,8	15,6	0,7	107,9	4,8	25,1
Gyümölcsültetvények	0,8	35,5	–	5,7	0,7	31,0	–	7,8
Húsmarhatartók	2,3	2,2	3,9	14,8	1,7	2,8	3,9	17,5
Juh- és kecsketartók	0,8	12,7	15,0	5,3	0,8	12,0	14,9	5,6
Szántóföldi növénytermesztők	0,9	3,9	–	19,4	1,0	3,7	–	22,9
Sertéstartók	0,7	75,5	5,0	16,4	0,6	50,6	4,6	20,3
Szőlőültetvények	0,8	54,8	–	2,7	0,8	39,9	–	4,2
Tejelő gazdaságok	3,1	6,2	6,1	29,3	3,4	6,4	5,3	36,0
Vegyes gazdaságok	1,1	11,1	–	11,4	1,2	10,9	–	13,6
Növényházi hajtatasos kertészet	1,6	122,3	–	9,6	1,8	116,0	–	10,6
Szabadföldi zöldségtermelés	1,2	31,5	–	21,7	1,1	18,6	–	19,8
Összesen	0,9	9,3	–	12,9	0,9	8,4	–	16,7

Forrás: Eurostat Farm indicators by agricultural area, type of farm, standard output, sex and age of the manager and NUTS 2 regions [ef_m_farmang]

erőfelhasználás itt a legmagasabb, közel 15 ÉME jut 100 állategységre, a munkaerő-hatékonyság pedig ebben az ágazatban a legalacsonyabb, hiszen az egy munkaerőegységre jutó standard termelési érték mindössze 5,6 ezer EUR/ÉME, ami az összes mezőgazdasági üzem átlagértékének csupán a harmada (2. táblázat). Ezt a helyzetet tovább rontja a munkabér 2018 óta tapasztalható növekedése, ami a tartástechnológia fejlesztésével nagymértékben kompenzálható lehetne.

Az ágazat fejlődésének a termékorientált, tenyésztési és termékelőállítás programmal rendelkező juh- és kecsketermelői csoportok lehetnek a zálogai. 2019. május 1-jén 11 elismert termelői csoport működött az ágazatban, amelyek 20 százalék feletti piaci részesedést képviselnek. A döntően kereskedők által alapított és működtetett termelői csoportok jelenleg nem állítanak elő egységes terméket. Olyan termelői csoportokra van szükség, amelyek irányított fajtahasználattal egységes terméket tudnának előállítani és értékesíteni, amelyek megoldást keresnek a fajtakérdésben több évtizede zajló vitára, illetve a kereskedelemben tapasztalható problémákra annak érdekében, hogy az ágazatban képződő jövedelemnek a mainál nagyobb része kerülhessen a termelőkhoz.

AZ EMVA 39. cikke alapján jövedelemstabilizációs intézkedés van folyamatban, amely várhatóan 2021-ben lép életbe. A jövedelemstabilizációs rendszer fontosabb elemeit kidolgozták. Ez lesz első olyan kockázatkezelési eszköz, amiben állattartók is részt vehetnek. Magyarországon a mezőgazdasági termelők pénzügyi nyilvántartásai szerint három különböző módszert különböztetünk meg. Az első módszer alkalmazására azok lesznek jogosultak, akik kettős könyvvitellel és készletnyilvántartással rendelkeznek, azaz alapvetően a társas vállalkozások. A második módszert a tételes költségnyilvántartással rendelkező egyéni gazdaságok választhatják. A harmadik módszert vehetik igénybe a csak bevételi nyilvántartást vezető egyéni gazdaságok. Esetükben a bevételekhez kapcsolódó költségeket a NAIK AKI számítja ki. A rendszer működésével, szervezésével kapcsolatos határidőket is megállapították, és az alkalmazásához szükséges nemzeti jogszabályi keret szintén elkészült.

Korszerűtlen technológia, növekvő beruházások

A hatékonyság javítására – a többi állatfajtól eltérően – a juh- és kecskeágazatban nem

indult országos fejlesztési program, ezért az épületek műszaki állapota és kihasználtsága, valamint a jelenleg alkalmazott technológiák általában nem felelnek meg a kor elvárásainak, és egyben ez az egyik akadálya a hatékony és korszerű termelés kialakulásának. A kiskérődző-ágazatok infrastrukturális elátottsága a többi állattenyésztési ágazattal összehasonlítva elmaradott. Ugyanakkor az uniós állategészségügyi és környezetvédelmi előírásoknak való megfelelés a juh- és kecsketermőkre is többletköltségeket ró.

A Vidékfejlesztési Program keretében 2018. december végéig több jogcímen is megítéltek beruházási támogatást a juh- és kecskeágazatban gazdálkodóknak:

- beruházási támogatás 268 olyan üzemnek, amelyek fő tevékenysége a juh- vagy kecsketeremtés (4,5 milliárd forint);
- támogatás a juh- és kecsketermő telepek korszerűsítésére 503 üzemnek, amelyek közül csupán 149 volt juh és/vagy kecsketermő főtevékenységű (5,12 milliárd forint);
- fiatal mezőgazdasági termelők induló támo-

gatása 83 juh- és kecsketermővel foglalkozó fiatal gazda számára (1,3 Mrd forint);

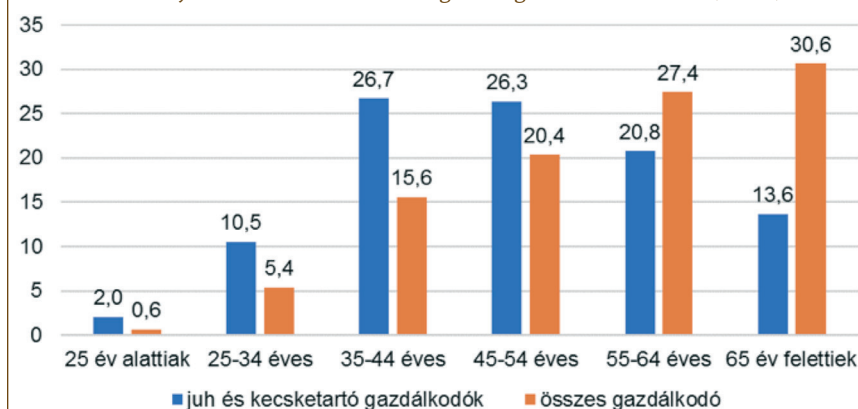
- támogatás juh- és kecsketermő telepek korszerűsítésére 35 fiatal gazda számára (407 millió forint).

Fiatalos korszerkezet, alacsony képzettség

A juh- és kecsketermő gazdálkodók korszerkezete, ellentétben az összes gazdálkodóra jellemző előregedéssel, meglepő módon fiatalosnak mondható (8. ábra). A gazdálkodók több mint fele a 35–54 éves korosztályba tartozik, és a 65 éven felüliek aránya mindössze 14 százalék, szemben az összes üzemvezetőre jellemző 30 százalékos aránnyal. A legfiatalabb, 25–34 év közötti, valamint a 25 év alatti korosztályokban a juhtartó üzemvezetők aránya jóval nagyobb az átlagosnál.

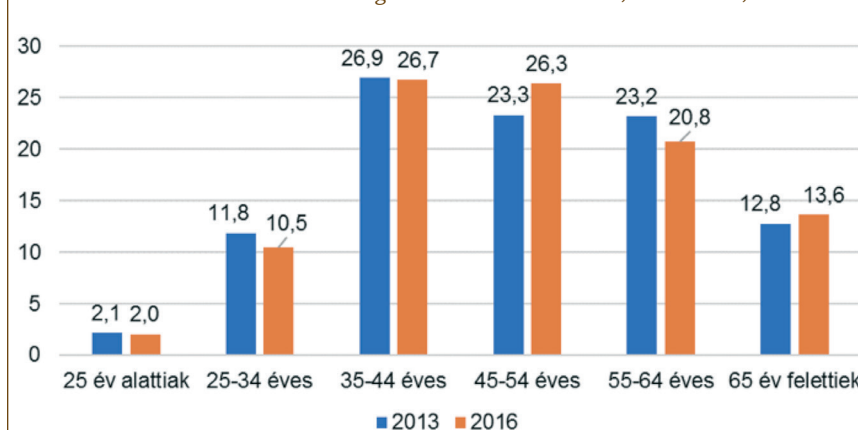
A juhtejtermelő gazdálkodók korszerkezete 2013 és 2016 között nem változott jelentősen, miközben az összes gazdálkodót tekintve az idősebb korcsoportok felé tolódtak el az arányok (9. ábra).

8. ábra: A juh- és kecsketermő és összes gazdaságvezető korszerkezete, 2016, %



Forrás: Eurostat [ef_m_farmang]

9. ábra: Juh- és kecsketermő gazdálkodók korszerkezete, 2013–2016, %



Forrás: Eurostat [ef_m_farmang]

Mind a juh-, mind a kecskeágazatban dolgozók képzettsége elmarad az egyéb ágazatokétól. Hiányosak a változó környezethez való alkalmazkodást lehetővé tevő, új gazdálkodói, termelési, piaci és értékesítési ismereteik, hiányzik az új technológiára való fogékonyság, ami a termelés színvonalán és jövedelmezőségén is meglátszik. Az ágazatban jelenleg zajlik az első generációváltás, amire az oktatás és a továbbképzés területén is fel kell készülni. A szerény termelési eredmények, a kedvezőtlen munkakörülmények azonban nem teszik vonzóvá az ágazatot a fiatalok számára, nincs motivált humántőke-utánpótlás. Ma már kevesen vállalják az egész éves elfoglaltságot. Ráadásul a vidéki vagyonvédelem helyzete rendkívül rossz: a juh hallgatólag állat, könnyen lopható, az őrzése időigényes. A tulajdonhasználati viszonyok sok esetben tisztázatlanok: ritka, hogy egy juhtartó a saját földjén, a saját épületében tarthatja a saját nyáját. A növénytermesztők nem segítik az állatok takarmányellátását, aratás után – az előírásnak megfelelően – gyorsan elvégzik a tarlóhántást.

Gyenge innovációs képesség

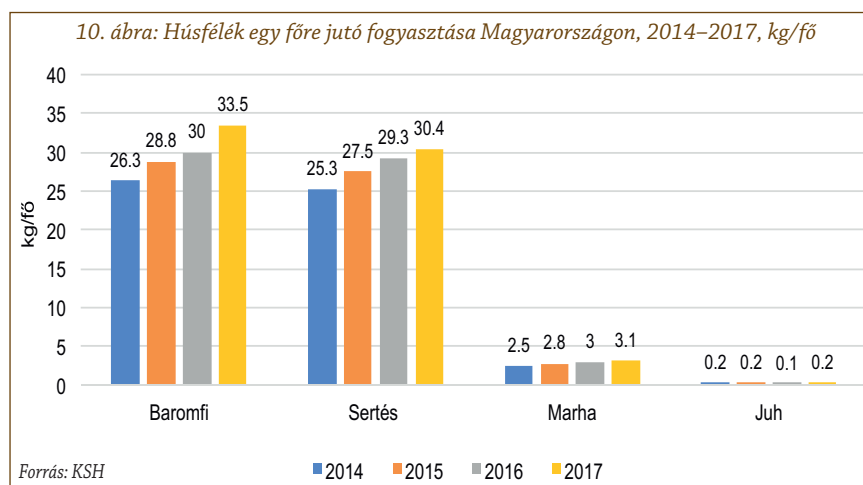
A mezőgazdaság nem tartozik a legjővedelmezőbb ágazatok közé, és a juhászat azon belül is a gyenge jövedelemtermelő ágazatok egyike, nemcsak Magyarországon, hanem a világ más pontjain is. Ezek az ágazatok olyan önálló kutatási csoporttal, részleggel, mint például az autóipar, nem rendelkeznek, olyan kutatói rendszert nem tudnak fenntartani, ezért különálló kutatóhelyekre van szükség, ahol ezeket a feladatokat elvégzik. Jellemző továbbá, hogy a kutatások egyre nagyobb része pályázati forrásból valósul meg. Ennek egyik veszélye, hogy a pályázatok nem ágazat- és témaspecifikusak, és emiatt részben versenyezni kell más ágazatokkal, másrészt a pályázati elvárásoknak is meg kell felelni, ami további feladatokat ró az ágazat kutatóira. Emellett a projektek időtartama is korlátozhatja eredmények elérését, elterjedését, ezzel a kutatás veszít a hatékonyságából. A projektek lezárását követően – beleértve az ún. fenntartási időszakot – forrás hiányában sokszor sem a sikeres, sem a kevésbé eredményes témákat nem tudják folytatni vagy befejezni, és emiatt nem tudják a teljes innovációs láncot vizsgálni, hasznosítani.

Mindezek szerepet játszanak abban, hogy a hazai juhtartás eredményessége, termelékenység, állategészségügyi helyzete, technológiai színvonala elmarad az európai szinttől. Hasonlóan igaz ez a juhtenyésztésre is.

A Debreceni Egyetem Agrárkutató Intézetek és Tangazdaság jelentős juhálmományt tart két telephelyén, a debrecenin és a karcagin, összesen megközelítőleg 1000 anyajuhot. A két telephelyen hét fajtát tenyésztnek: őshonos cigája, magyar merinó, szapora merinó, berrichon du cher, dorper, fehér dorper és blanch du massif central (BMC). A hét fajta tenyésztése mellett az ágazat fejlődéséhez szükséges kutatás-fejlesztési (K+F) feladatok összeállítása és kivitelezése tevékenységük iránya és célja.

Alacsony fogyasztás, értékes közjavak

Hazánkban a juhhús fogyasztása alkalmakhoz kötődik, mennyisége minimális. A világ juhhúsfogyasztása is csekély, a legjelentősebb juhhúsfogyasztók a közel-keleti és dél-európai államok, illetve néhány ázsiai ország. Az Európai Unióban az egy főre jutó éves juhhúsfogyasztás átlagosan 2,3 kilogramm volt fejenként 2017-ben. De az egyes tagországok között nagy a szóródás: van, ahol a 10 dekát is alig éri el, és van, ahol közel 13 kilogramm



E kutatóhelyeken a következő tematikus kutatási programok folynak.

- Genetikai értékek megőrzése és fejlesztése (korszerű fajták nemesítése, az őshonos cigája és a magyar merinó genetikai sokszínűségének megőrzése), értékes genetikai állományok szaporítása biotechnológiai eszközökkel (ivarzásindukció, mesterséges termékenyítés, embrió-transzplantáció)
- A bárány-előállítási kapacitás növelése (élő és vágott tömeg), hústermelési vizsgálatok
- A juhek belső parazitás bántalmainak vizsgálata
- Gyeppek parazitásfertőzöttsége
- Gyeppek hasznosításának vizsgálata

A kutatások eredményein túl rendkívül hasznos a különböző kutatási témákban használt eszközök és az elsajátított ismeretek felhasználása a köztenyésztésben. Ideális esetben a kutatás mellékterméke gyorsabban eljut a felhasználókhoz, és hasznosítása is gyorsabban a gyakorlat részévé válik, mint maga a fő kutatási eredmény – sajnos a gyakorlatban ez csak ritkán tapasztalható. Emellett a kutatásban is súlyos probléma a munkaerőhiány és az utánpótlás-nevelés megoldatlansága.

(10. ábra). A juhhús hazai fogyasztása, kismértékű növekedés mellett 2018-ban elérte a még mindig csekély 35 dkg/főt, a Magyar Juh- és Kecsketenyésztő Szövetség becslése szerint.

A bárány- és juhhúsfogyasztás növelése kívánatos lenne a magyar juhágazat versenyképességének növelése érdekében. Ehhez átfogó kampányra lenne szükség, hogy a fogyasztók megismerhessék a bárányhús kedvező tulajdonságait (alacsony zsírtartalom, kedvező zsírsavösszetétel, könnyű emészthetőség), amik megfelelnek a reformkonyha mai elvárásainak. Szükség lenne feldolgozóüzemek és vágóhidak létesítésére, amelyek hozzájárulnának az árukinálat bővítéséhez, és lehetővé tennék a hazai és nemzetközi igényeknek is megfelelő, a modern kor elvárásaihoz igazodó konyhakész termékek gyártását. Részben a gyenge marketingtevékenység miatt alacsony a hazai juhhúsfogyasztás.

A vágott áru hazai forgalmazásában az idősebb állatok értékesítése is fontos szerepet tölthetne be, aminek voltak tradíciói az elmúlt évtizedekben, azonban a helyi vágóhidak megszűnése, illetve a házi vágások szabályozása ezt szinte teljesen leépítette. A vidéki fogyasztás kiszolgálásának jelentős része nem legális

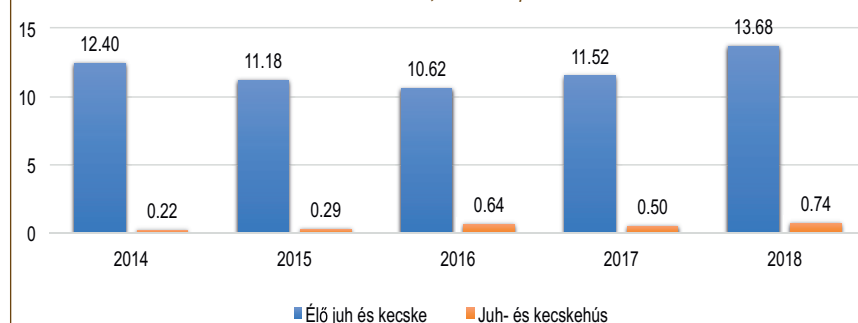
úton történik. Némely tájegységünkön kívül (pl. Alföld) a selejt anyajuhok pörköltként való elfogyasztása az egyetlen, ami a gasztronómiában jelen van. A kis fogyasztás miatt a kereskedelmi láncok sem nagyon forgalmaznak hazai juhhúst, amiben természetesen viszonylag magasabb ára is szerepet játszik.

A juh- és kecskéagazat jelentősége jóval nagyobb, mint a mezőgazdaságban (0,6–0,8%), illetve az állattenyésztésben (mintegy 2%) statisztikailag kimutatható termelési értéke. A kiskérődző-ágazat tipikusan közjavakat szolgáltató ágazat, így gazdasági jelentősége mellett nem lehet figyelmen kívül hagyni a társadalmi hatását (foglalkoztatás, nemkívánatos növények elterjedésének megakadályozása: gyepek karbantartása, a biodiverzitás megőrzése, fenntartása stb.). Sok területen a kiskérődzők legeltetésének nincs alternatívája a gyepek megőrzésében. Azoknak a gyepterületeknek a növény- és állatvilága, amelyeket több éven keresztül kizárólag kaszálóként hasznosítanak, jelentősen beszűkül, és sok növény- és állatfaj eltűnik a területről. Ezért a kiskérődző-ágazat fenntartható fejlesztése a hazai természetvédelem érdekeivel is egybees.

Egyipiacosság mellett növekvő juhhúskivitel

Az EU keresleti piaca a magyar juhtermékek elhelyezését folyamatosan és stabilan garantálta az utóbbi években. Az élő juh és kecske kiviteli értéke 2014 és 2018 között 10 százalékkal, 13,7 milliárd forintra nőtt. A juh- és kecskehús ex-

11. ábra: Az élőállat- és a húsexport értéke a magyarországi juh- és kecskéagazatban, 2014–2018, milliárd forint



Forrás: KSH

portja több mint megháromszorozódott ez idő alatt, elérte a 0,7 milliárd forintot (11. ábra). Az értékesítési rendszerben - a hazai feldolgozók hiánya miatt is - egyipiacosság alakult ki, és szinte kizárólagossá vált az élőállat-szállítás.

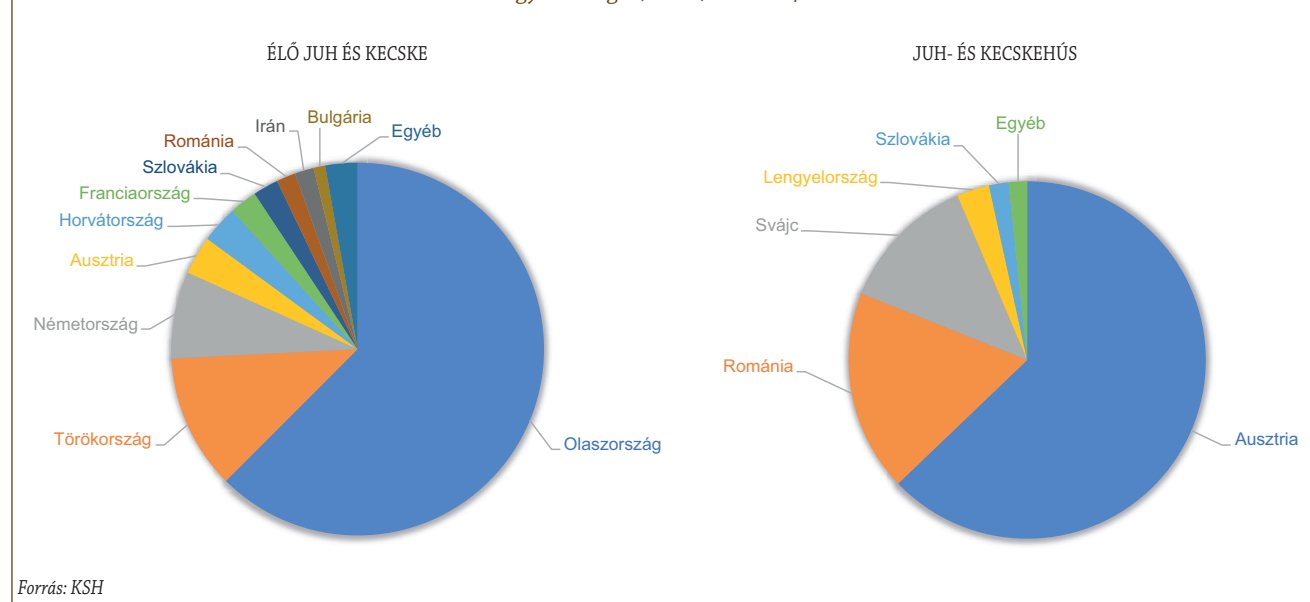
A vágóbárányok döntő részét 2018-ban is élő állatként exportáltuk, főként Olaszországba, kisebb mennyiségben az EU más tagállamaiba (Németország, Ausztria, Horvátország, Franciaország), valamint Törökországba és Iránba. Az olasz piac igényes, és bár kedvező az árak, a magyarországi beszállítók lehetőségei egyúttal korlátozottak is. Az árbevétel erősen szezonális, és elsősorban az olaszországi kereskedők ajánlatainak, valamint a forint-euro árfolyam mozgásának a függvénye. Az élő bárány három fő értékesítési időszaka a húsvét, a feragosto (augusztus) és a karácsony. A juh- és kecskehús exportjának legfőbb célpiacai Ausztria, Románia és Svájc voltak 2018-ban (12. ábra).

Növekvő globális kereslet

Az Európai Bizottság (2019a) rövid távú előrejelzése szerint a közösség juh- és kecskehústermelése várhatóan 1 százalékkal csökken 2019-ben az előző évihez képest, 891 ezer tonna körül alakul, míg 2020-ban csaknem 1 százalékkal haladhatja meg a 2019. évi mennyiséget. A juh- és kecskehúsimport a tavalyi volumennél 15 százalékkal alacsonyabb, 148 ezer tonna lehet 2019-ben, ugyanakkor 2020-ban 5 százalékkal, 154 ezer tonnára emelkedhet. Az unió juh- és kecskehúsexportja 2019-ben és 2020-ban egyaránt 2-2 százalékkal emelkedhet, várhatóan 29-30 ezer tonna körül alakul. Az egy főre eső juh- és kecskehúsfogyasztás előreláthatóan nem változik jelentősen 2019-ben és 2020-ban sem, 1,7 kilogramm körül várható (13. ábra).

Az OECD-FAO (2019) hosszú távú projekciója alapján a világ juhhústermelése 14 százalékkal, 17 millió tonnára emelkedhet

12. ábra: Az élő állat és a hús kiviteli értékének megoszlása célországok szerint a juh- és kecskéagazatban Magyarországon, 2018, milliárd forint



Forrás: KSH

2028-ra a 2016-2018 közötti évek átlagához képest. A fejlődő országok juhhúsbocsátása 15 százalékkal bővülhet, míg a fejlett országokban ennél kisebb, 12 százalékos növekedés várható. A globális juhhús-kereskedelem élénkülésére számítanak a szakértők a következő évtizedben: az export 8, az import 11 százalékkal emelkedhet.



Az Európai Unió juháállománya és juhhústermelése is lassú csökkenést mutat, ami növeli értékesítési lehetőségeinket. Az EU juhhús tekintetében csak mintegy 90 százalékban önellátó, így továbbra is jelentős importra szorul. A magyarországi bárány-export az következő években is könnyedén felfelvőpiacra találhat a hagyományosan nagy juhhúsfogyasztó országok kereslete miatt. A fizetőképes európai mohamedán piac tovább javíthatja az értékesítési lehetőségeket. Piacépítésre elsősorban az igényes francia piacon és az Öböl-menti arab országokban, illetve

Ágazati SWOT-elemzés

Erősségek:

Kedvező természeti adottságok • Működő, EU-konform jelölési és nyilvántartási rendszer • Speciális igényeket kielégítő termékek (friss hús, tejtermékek, öko/bio termékek) • Piacok közelsége (élőállat-szállítás, friss hús)

Gyengeségek:

Mennyiségi és minőségi tenyészállat-használati deficit • Gyenge termelési mutatók • Az állomány nem kellő mértékű koncentrációja • Tőkehiány • Minőségi és mennyiségi takarmányhiány • Elavult, korszerűtlen infrastruktúra, technológia • Kedvezőtlen birtokszerkezet (telep-, legelő- állattulajdon) • Évtizedek óta nem működő gyeptenyésztés • Szakmai ismeretek hiánya • Munkaerőhiány • Szűk, egyirányú piac (szervezetlen termelés és értékesítés, lánckereskedelem) • Alacsony belső fogyasztás • Piackutatás és marketingmunka hiánya • Vagyonvédelem, biztonság • Személyfüggő, a legkevésbé technológizált ágazat • Minimális kecskehús-értékesítési lehetőség • Gyenge jövedelmezőség

Fenyegetések:

Elszakadás a legelőktől (bérleti díjak növekedése, legelők állat nélkül tartása, feltétel nélküli támogatás) • Szigorodó állategészségügyi, állattartási és környezetvédelmi szabályok • Előregedő gazdátársadalom

Lehetőségek:

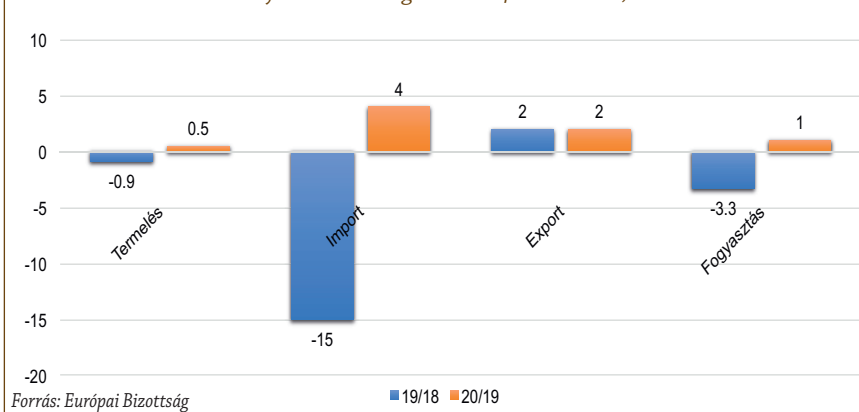
Tartási-tenyésztési technológia fejlesztése • Termelési színvonal, hatékonyság növelése • Termelői csoportok (egységes termékelőállítás, közvetlen értékesítés) • A termékek feldolgozottsági szintjének javítása (hús, tej, gyapjú) • A piaci igényekhez igazodó minőségi árualap biztosítása • Juh-kecske termékek EU-piacainak megtartása, bővítése (EU nem önellátó) • Termékek hazai piacának bővítése • Egészséges táplálkozás, biogazdálkodás és környezetvédelem előtérbe kerülése • EU-támogatások (jövedelmezőség javítása)

Kínában van lehetőség. Ehhez jelentős innovációs programot kell végrehajtani, főként a termékminőség és az új termékek fejlesztése tekintetében. A juhhús rendkívül alacsony hazai fogyasztása rövid- és középtávon vár-

hatóan nem nő számottevően, de a belső fogyasztás bármilyen mértékű pozitív változása stabilabb hátteret jelent az ágazatnak.

A minőség és egyöntetű árualap európai, különösen olasz élőállat-piacainak megtartásának alapfeltétele marad. A kis súlyú magyar bárányból készülő minőségi hústermék önálló, világszerte ismert terméké fejleszthető. Az ágazat helyzetét azonban nagyban befolyásolják az egyre szigorodó környezetvédelmi előírások, emiatt az élő állatok szállítása egyre nehezebbé válik. A konkurens országok közül Románia és Bulgária a versenytársaink, igaz a bárányminőség tekintetében még vannak lemaradásaik. Viszont meg kell jegyezni, hogy Bulgária juhhúsfeldolgozó kapacitása jelentős, és exportjában a hús a meghatározó, az élő állattal szemben.

13. ábra: Az EU juh- és kecskéágazatának főbb mutatói, 2018 és 2019



VÖNÖK ÉVA

NAIK Agrárgazdasági Kutatóintézet